

1. VÝVOJ NÁBOŽENSTIEV OD JUDAIZMU PO PROTESTANTIZMUS

„Veda bez viery je chromá, viera bez vedy je slepá.“

Albert Einstein

1.1 Základné pojmy

Na lepšie pochopenie rozdielov medzi náboženstvami je potrebné vysvetliť si niektoré základné pojmy. Náboženstvá sa, samozrejme, od seba odlišujú mnohými detailmi, ako sú celkový svetonázor, pochopenie vlastného miesta vo svete, požiadavky na život stúpencov, morálny kódex, podoba náboženských obradov, náboženské praktiky v súkromí. Asi najvýznamnejším rozdielom medzi náboženstvami je však ich pochopenie transcendentnej reality, bytia, na ktoré sa obracajú vo svojom živote, aby im poskytlo istotu, útechu a pomoc, a teda najmä v počte bytí, na ktoré sa jednotlivec obracia. Z tohto hľadiska môžeme náboženstvá deliť na monoteistické a polyteistické, pričom pri polyteizme je potrebné upozorniť aj na fenomén henoteizmu (monolatrie). V kontexte monoteizmu je zas potrebné spomenúť aj idolatriu. Ako si môžeme všimnúť, spomenuté pojmy využívajú dva typy koncoviek, a to: „-teizmus“ [odvodené od gréckeho slova *θεός* (*theos*), teda boh, božstvo] a „-latria“ [zo slovesa *λατρεύω* (*latreuó*) s významom uctievať, ale aj slúžiť či otročiť]¹.

Z hľadiska dejinného vývoja sa prvé formy náboženského vedomia prejavovali vo forme **animizmu**, teda uctievania rôznych duchov ako duchov prírody, prírodných úkazov, či predkov, ktorí však nemali ešte konkrétnu podobu. Práve vo viere v rôznych duchov, či už predkov, miest alebo zvierat, spolu s predstavou jedného vládnuceho vyššieho boha má svoje korene polyteizmus.² Slovo **polyteizmus** je gréckeho pôvodu a jeho prvá časť je odvodená od slova *πολύς* (*polys*), čo znamená mnohý, početný, teda polyteizmus sa prekladá ako mnohobožstvo. V polyteistickom náboženstve sa stretávame s množstvom bohov, z ktorých každý plní určitú funkciu.³ Súbor bohov určitého polyteistického náboženstva sa

¹ PANCZOVÁ, H. Grécko-slovenský slovník. Od Homéra po kresťanských autorov. Bratislava : Lingea, 2012, s. 763.

² ELWOOD, R. S., ALLES, G. D. (eds.) The Encyclopedia of World Religions. New York : Facts On File, 2007, s. 346.

³ Ares ako boh vojny, Aténa – bohyňa múdrosti, Hekate – bohyňa domáceho krbu, Vulkán – boh ohňa a kováčstva, Thor – boh blesku. Pozri ZAMAROVSKÝ, V. Bohovia a hrdinovia antických bájí. Bratislava : Perfekt, 2002.

nazýva panteón⁴ (z gréckeho *πᾶς* s významom každý alebo všetok a *θεός*) a často býval hierarchicky usporiadany na štýl kráľovského dvora s jedným bohom ako najvyšším vládcom ostatných.⁵ Okrem viery v mnohých bohov býva súčasťou polyteizmus aj viera v množstvo zlomyseľných či dobromyseľných duchovných síl alebo mocností.⁶

V spojitosti s polyteizmom je potrebné spomenúť aj **henoteizmus**. Pojem má opäť grécky pôvod a jeho prvá časť je odvodená zo slova *εἷς* (*heis*), čo značí jeden. Henoteizmus by sme mohli označiť za medzistupeň medzi polyteizmom a monoteizmom, no táto prax nemusela nevyhnutne viest' k monoteizmu.⁷ V prípade henoteizmu ide o uctievanie len jedného boha z mnohých, pričom nie je vylúčená existencia iných bohov. Táto sa v zásade predpokladá, no len jeden z bohov je považovaný za skutočne mocného a významného pre život jednotlivca či spoločnosti.⁸ Na tomto mieste je potrebné spomenúť aj pojem gréckeho pôvodu „monolatria“, ktorého prvá časť je odvodená od slova *μόνος* (*monos*), teda jediný, a už spomínané *λατρεύω* odkazuje na vykonávanie náboženských obradov. Ide o uctievanie výlučne jedného (jediného) božstva bez popierania existencie iných.

Na opačnej strane spektra potom stojí **monoteizmus**. Pojem je opäť gréckeho pôvodu, zložený zo slov *μόνος* a *θεός*, a znamená vieru v jediného boha ako zvrchovaného pána nad stvorením s odmietaním existencie iných bohov. Monoteistické náboženstvá zdôrazňujú, že celý vesmír má jeden pôvod, jednu vládu a jeden zmysel.⁹ V abrahámovských náboženstvách (judaizme, kresťanstve a islame) je okrem jedinosti a pôvodcu stvorenia zdôraznená aj pokračujúca

⁴ Slovo môže označovať aj chrám, kde sa nachádzali sochy bohov.

⁵ Typicky tu môžeme spomenúť grécky panteón, na ktorého čele stál Zeus, či germánsky panteón s Ódinom ako vládcom bohov. Egyptský panteón bol omnoho komplexnejší a bohovia, ktorým sa pripisoval najväčší význam, sa v dejinách menili (Ra, Osiris, Amon, Amon Ra, Horus či Isis). Rímske náboženstvo výrazne kopírovalo grécke a na čele rímskeho panteónu stál Jupiter ako náprotivok Dia. Náboženstvo starých Slovanov bolo rovnako polyteistické a tvorené panteónom, na ktorého čele stál Parom (alebo Perún).

⁶ SAFRA, J. E., AGUILAR-CAUZ, J. *Britannica Encyclopedia of World Religions*. Singapore : Encyclopædia Britannica, 2006, s. 862.

⁷ Staroveký Egypt opakovane skízol do henoteizmu, no nikdy sa nedopracoval k radikálnemu monoteizmu.

⁸ Henoteizmus bol praktizovaný aj v prvotnej forme judaizmu (náboženstvo Hebrejov, keďže slovo *Ιουδαῖος – Iudeus* – sa používalo na označenie Židov až v období tzv. druhého chrámu, teda po babylonskom exile). Judaizmus teda nevznikol ihneď ako radikálne monoteistické náboženstvo, ale k takému vnímaniu Boha sa dopracoval postupným vývojom. Pozri HEISER, M. Monotheism, Polytheism, Monolatry, or Henoteism? In *LBTS Faculty Publications and Presentations*. 277. Dostupné na: <https://digitalcommons.liberty.edu/lts_fac_pubs/277>, s. 1 – 2.

⁹ ELWOOD, R. S., ALLES, G. D. (eds.) *The Encyclopedia of World Religions*. New York : Facts On File, 2007, s. 299.

prítomnosť a starostlivosť tohto Boha o jeho stvorenie, ktoré vedie svoju mocou a múdrostou.¹⁰

Vo vzťahu k monoteizmu je potrebné spomenúť aj pojem gréckeho pôvodu „idolatria“, ktorého prvá časť je odvodená zo slova *ειδωλον* (*eidólon*) a znamená podobu, podobizeň, obraz alebo zobrazenie. Idolatria označuje uctievanie podobizne a slovo sa prekladá ako modloslužba. V zásade ide o uctievanie čoho-kolvek iného, než je to, čo uctievač definuje ako pravého boha.¹¹ Z hľadiska dejín išlo o určitú formu vyhranenia sa židovského obyvateľstva voči okolitým polyteistickým nárom, ktoré bežne v rámci náboženského uctievania využívali rôzne podobizne božstiev. Preto prvé Božie prikázanie v rámci Desatora zakazuje klaňanie sa modlám, teda podobiznám.¹² Koncept modloslužby potom v nadväznosti na judaizmus prebral aj kresťanstvo.

Na záver spomeňme ešte pojem „fundamentalizmus“, ktorý ovplyvňuje nie len náboženské názory jednotlivca, ale má vplyv aj na organizáciu spoločenstva veriacich. Je to hnutie, ktoré ostro zdôrazňuje tradičné náboženstvo proti modernému vývoju.¹³ Slovo je odvodené z latinského výrazu *fundus* v jeho význame „základ“.¹⁴ V prípade kresťanských spoločenstiev je ich základom života striktne len Písma, podľa ktorého formujú nielen svoj život, ale aj spoločenstvá. Písma býva chápané v zásade v jeho doslovnom význame, čo vplýva často na svetonázor (viera v stvorenie sveta, ako je opísané v Biblia), ale aj na organizáciu, keďže tieto spoločenstvá často bývajú organizované v zásade voľne bez výraznej hierarchie a centrálnej autority, a to podľa vzoru prvých kresťanských spoločenstiev.

¹⁰ SAFRA, J. E., AGUILAR-CAUZ, J. *Britannica Encyclopedia of World Religions*. Singapore : Encyclopædia Britannica, 2006, s. 747.

¹¹ LEVINE, A. J., BRETTLER, Z. *The Jewish Annotated New Testament*. Oxford : Oxford University Press, 2017, s. 792.

¹² Ex 20, 2 – 6: „Ja som Hosподin, tvoj Boh, ktorý som ťa vyviedol z Egypta, z domu otrokov. Nebudeš mať iných bohov okrem mňa! Neurobíš si modlu ani nijakú podobu toho, čo je hore na nebi, dolu na zemi alebo vo vode pod zemou! Nebudeš sa im klaňať ani im slúžiť, lebo ja som Hospodin, tvoj Boh, Boh žiarlivý, ktorý trestá viny otcov na synoch do tretieho i štvrtého pokolenia tých, čo ma nenávidia, ale milosť preukazujem tisícom tých, čo ma milujú a zachovávajú moje prikázania.“ (Ekumenický preklad).

¹³ ELWOOD, R. S., ALLES, G. D. (eds.) *The Encyclopedia of World Religions*. New York : Facts On File, 2007, s. 161.

¹⁴ Inými významami slova sú dno, spodok či potvrdenie, ale aj pôda, pozemok, či dokonca majetok. HLUŠÍKOVÁ, M. *Latinsko-slovenský slovník*. Bratislava : Kniha-spoločník, 2003, s. 349.

5. PRAVOSLÁVNA CIRKEV NA SLOVENSKU

„*V Biblia je viac zrejmých znakov autenticity než v akýchkoľvek svetských dejinách.*“
Isaac Newton

5.1 Stručná história

História a tradícia pravoslávnej cirkvi nepochybne siaha priamo k prvopociatkom kresťanstva. Ved' až do roku 1054 nie je možné hovoriť o cirkvách, ale len o cirkvi v podobe jedného a zjednoteného kresťanského spoločenstva. Túto jednotu si však nie je možné mylíť s uniformitou. Rovnako ako jeho pôvodca, judaizmus, ani kresťanstvo nikdy nepredstavovalo jednoliate hnutie, ale jednotlivé nuansy, či už vo vzťahu k vierouke, bohoslužbe, textom, ktoré boli považované za centrálne, ako aj vo vzťahu k cirkevnej praxi sa líšili od miesta k miestu. Jednotlivé väčšie geografické a správne celky, patriarcháty, ktoré sa postupom času sformovali, odrážali aj osobitosť daných území, ktorej nevyhnutným dôsledkom boli aj konflikty v rámci rodiaceho a formujúceho sa kresťanstva. Tieto konflikty možno vidieť aj v bojoch o prvenstvo medzi jednotlivými patriarchátkami a prejavujú sa v rozhodnutiach ekumenických (všeobecných) koncilov,¹⁹⁵ ako nástrojom dosahovania jednoty cirkvi v priebehu prvých tisíc rokov.

Dejiny pravoslávnej cirkvi sú nepochybne úzko späté s dejinami Konštantínopoliského patriarchátu. Vznik Konštantínopoliského patriarchátu, ktorý je centrom pravoslávnej cirkvi a ktorého reprezentant sa postupom času presadil ako jedna z najvýznamnejších vedúcich osobností raného kresťanstva, možno dатovať do roku 330, keď sa cisár Konštantín Veľký rozhodol presunúť sídlo svojej ríše do mestečka Byzantium, ktoré sa neskôr stalo Konštantínopolom.¹⁹⁶ Svoj pôvod však samotná cirkev datuje ešte hlbšie do histórie, a to priamo k apoštоловi Ondrejovi ako zakladateľovi patriarchátu, hoci, samozrejme, nie je použitá terminológia, ktorá by tvrdila, že Ondrej založil samotný patriarchát.¹⁹⁷

Pojem „ekumenický patriarchát“ ako najvyšší reprezentant pravoslávia sa opiera o rozhodnutia niektorých z týchto koncilov, a to konkrétnie druhého

¹⁹⁵ DVORNIK, F. *The Ecumenical Councils*. New York : Hawthorn Books, 1961.

¹⁹⁶ World Council of Churches. *Ecumenical Patriarchate*. Dostupné na: <<https://www.oikoumene.org/member-churches/ecumenical-patriarchate>>.

¹⁹⁷ Patriarchate of Constantinople. *Patriarchal History. List of Patriarchs*. Dostupné na: <<https://www.patriarchateofconstantinople.com/index.html>>.

ekumenického koncilu v Konštantínopole z roku 381¹⁹⁸ a štvrtého ekumenického koncilu v Chalcedóne v roku 451, ktoré uznali rovnosť a primát konštantínopolského patriarchu nad všetkými biskupmi okrem rímskeho.¹⁹⁹ Na koncile v Konštantínopole však bolo vyslovené, že Konštantínopolský patriarchát bude z hľadiska významu hned' na druhom mieste za Rímom, čo bolo primárne namierené proti ambíciám ostatných patriarchátov, obzvlášť Alexandrijskému, ktorý propagoval ariánsku herézu. Samotné rozhodnutia sa Ríma až tak netýkali, pretože riešili primárne situáciu na východe ríše, a preto o nich nebol rímsky biskup spočiatku informovaný. Potrebné je však zdôrazniť, že Rím sa nijako nepostavil proti pozdvihnutiu statusu Konštantínopolského patriarchátu a koncil v Chalcedóne priznal Konštantínopolu priamu jurisdikciu nad Tráciou, Pontom a Áziou.²⁰⁰

Z hľadiska postavenia samotného Konštantínopolského patriarchátu je potrebné zdôrazniť kán. 28 koncilu v Chalcedóne, podľa ktorého koncil „*ustanovuje rovnaké veci vo vzťahu k privilegiám (πρεσβετού) najsvätejšej cirkvi v Konštantínopole, ktorý je Novým Rímom ... 150 najbožnejších biskupov ... dalo rovnaké privilegiá najsvätejšiemu trónu Nového Ríma, právom súdiac, že mesto, ktoré je poctené Suverenitou a Senátom a teší sa rovnakým privilegiám ako starý imperiálny Rím, by malo v cirkevných záležitostiach tiež byť pozdvihnuté ako ona (starý Rím) a mať hodnosť hned' za ňou*“.²⁰¹ Z hľadiska jurisdikcie však mal patriarchát samostatnú právomoc nad východnými oblastami, čiže jeho umiestnenie na druhé miesto neznamenalo praktické podriadenie Rímu. Toto potvrzuje aj znenie druhého kánonu z koncilu v Konštantínopole v roku 381, podľa ktorého majú biskupi (patriarchovia) predné postavenie a úplnú moc na územiach, ktoré im podliehajú, no nemajú prekračovať hranice týchto svojich území.²⁰² Privilégiá nad veriacimi žijúcimi v oblastiach jemu podliehajúcich boli znova potvrdené

¹⁹⁸ First Council of Constantinople. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/event/First-Council-of-Constantinople-381>>.

¹⁹⁹ HANES, P. *Dejiny kresťanstva*. 8. vyd. Banská Bystrica : Trian, 1998, s. 103.

²⁰⁰ DVORNIK, F. *The Ecumenical Councils*. New York : Hawthorn Books, 1961, s. 17 – 21, 26 – 29.

²⁰¹ Slovo *πρεσβετού*, ktoré je tu použité a preložené ako privilegium, sa používa vo význame pocta, predné miesto, prednosť alebo hodnosť, či dokonca vo význame vrchné právo. PANCZOVÁ, H. *Grécko-slovenský slovník. Od Homéra po kresťanských autorov*. Bratislava : Lingea, 2012, s. 1033.

²⁰² Early Church Texts. *The Canons of the Council of Chalcedon (451) – the original Greek text with English Translation – and Latin version*. Dostupné na: <https://earlychurchtexts.com/public/chalcedon_canons.htm>. Vo vzťahu k postaveniu konštantínopolského patriarchátu pozri tiež KELLY, J. F. *The Ecumenical Councils of the Catholic Church. A History*. Collegeville : Liturgical Press, 1991.

²⁰³ DAVIS, L. D. *The First Seven Ecumenical Councils. Their History and Theology*. Collegeville : The Liturgical Press, 1983.

patriarchovi na koncile v mestečku Trullo v roku 691. Na tomto mieste je potrebné zdôrazniť, že v roku 1054 nevznikla pravoslávna cirkev ako taká, ale len sa definitívne rozdelili sféry vplyvu rímskeho biskupa, ktorý sa stal autoritou na Západe v oblasti sféry vplyvu niekdajšej Západorímskej ríše, a konštantínopolského patriarchu, ktorý od tohto roku ovládal východné kresťanstvo, ktoré dnes reprezentuje pravoslávna cirkev.²⁰⁴ Pozíciu samotnej pravoslávnej cirkvi najlepšie popisuje preambula, podľa ktorej „*Pravoslávna Cirkev vieroučne i svojou organizáciou je verná apoštolskej tradícii uprostred. Z cirkví odlúčených od Ríma sú pravoslávnej Cirkvi najbližšie cirkev starokatolícka a onen smer anglikánskej cirkev, ktorý sa nazýva High Church (vysoká cirkev). Pravoslávna Cirkev sa však neuzatvára pred stykmi so žiadnou kresťanskou cirkvou a zúčastňuje sa na medzicirkevných konferenciách.*“²⁰⁵ Ako sme už spomínavi, samotná potreba stretávania v rámci ekumenických koncilov ako prostriedkov hľadania jednoty a riešenia vieroučných a praktických sporov v rámci cirkvi ukazuje, že prvých tisíc rokov existencie kresťanstva nejestvovala centrálna a univerzálna autorita s právomocou rozhodovať o otázkach cirkvi ako celku.

Práve naopak, so silnejúcim postavením rímskeho biskupa na jednej strane a konštantínopolského patriarchu na druhej strane sa trenie medzi sférami ich vplyvu zvyšovalo a snaha o prvenstvo medzi oboma napokon vyústila v roku 1054 k prvému veľkému rozkolu v rámci cirkvi vzájomnou exkomunikáciou pápeža Leva IX. a patriarchu Cerullaria. Ako dôvod vzniku schizmy je aj v preambule k Ústave Pravoslávnej cirkvi uvedené svojvoľné vloženie pojmu „*filioque*“ do tzv. nicejsko-carihradského vyznania viery z iniciatívy západnej cirkvi, a to bez rozhodnutia všeobecného koncilia. Spor o *filioque* mal byť teda dôvodom rozštiepenia cirkvi, no nemalú úlohu zohrali aj mocenské ambície oboch popredných cirkevných predstaviteľov, ktorí po zániku ostatných patriarchátov už ako jediní požívali v cirkvi výraznú autoritu.²⁰⁶

Rozkolu bezprostredne predchádzali kroky patriarchu Michala Cerullaria, ktorý v rámci nevraživosti voči latinskému západu v Konštantínopole zatvoril všetky kostoly, kde sa konali bohoslužby v latinskom ríte. Rovnako odsúdil niektoré praktiky západnej cirkvi, ktoré označil ako „*bludy*“, medzi ktoré patrilo

²⁰⁴ V anglickom jazyku sa používa vyslovene pojed „*Eastern Orthodox Church*“, teda východná pravoslávna cirkev.

²⁰⁵ *Preambula k ústave našej miestnej cirkevi v Ústave Pravoslávne cirkvi v Českých krajinách a na Slovensku.*

²⁰⁶ Samotné *filioque* bolo do vyznania vložené už v roku 589 na koncile v Tolede a schválené Karolom Veľkým v roku 809 na koncile v Aachene, čo Východ odsúdil, kedže táto úprava nebola predtým prediskutovaná a schválená v rámci ekumenického koncilia. Konflikt sa teda začal prehlbovať už v 9. storočí. NORTH, J. B. *Dejiny cirkve od Letnic k dnešku*. Praha : Návrat domů, 2001, s. 102.

používanie nekvaseného chleba pri slávení eucharistie či presadzovanie celibátu.²⁰⁷ Okrem uvedeného boli súčasťou aj ďalšie dôvody, ktoré v zásade obviňovali Západ, že ich prax sa príliš podobá židovskej tradícii (nekvasený chlieb, sobota ako pôstny deň), hoci, paradoxne, zároveň vyčítali Západu konzumáciu mäsa zo zadusených zvierat zakázanú Jeruzalemským koncilmom, čo tiež vyplýva zo židovskej tradície.²⁰⁸

Kliatba, ktorá bola uložená západnými vyslancami na oltár chrámu Božej Múdrosti po neúspešných rokovaniach, sa netýkala celej východnej cirkvi, ale následná odpoved' Cerullaria v podobe exkomunikácie pápeža (rímskeho biskupa), za ktorú sa postavili ostatní východní patriarchovia, znamenal definitívny rozkol. Odvtedy nebolo na Východe uznávané čelné postavenie rímskeho biskupa ani jeho autorita.²⁰⁹

Z hľadiska vývoja pravoslávnej cirkvi je potrebné spomenúť ešte obdobie križiackych výprav, ktoré ortodoxnú (pravoslávnu) cirkev výrazne oslabili, a potom rok 1453, keď padol Konštantínopol do rúk Turkom, čím sa centrum pravoslávia presúva najskôr do Kyjeva a potom do Moskvy, keď v roku 1589 získal moskovský metropolita titul patriarcha. Významné je, že turecká nadvláda neznamenala koniec pravoslávnej cirkvi, keďže Turci umožnili jej existenciu na dobytom území, táto však bola podriadená tureckej správe a kresťania sa stali druhoradými občanmi.²¹⁰

Pravoslávna cirkev na našom území odvodzuje svoju tradíciu od Cyrila a Metoda a existovala tu prakticky nepretržite. Zaujímavé je tvrdenie v preambule, podľa ktorého sa pravoslávna cirkev kladne stavia k učeniu Jána Husa, ktoré je v súlade s jej učením. Na našom území existovala pravoslávna cirkev celé storočia prakticky bez nejakej organizácie na štátnej úrovni, čo umožnilo vznik tzv. Užhorodskej únie z roku 1649, keď sa niektoré zbory byzantského obraťdu pripojili k latinskej cirkvi pod podmienkou zachovania ich špecifík. Napriek tomu na našom území existovali aj komunity, ktoré sa hlásili k pravosláviu.²¹¹

²⁰⁷ STANČEK, L. *Cirkvi na Slovensku a ekumenizmus*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2002, s. 58. Skutočnosť, že ešte v 11. storočí bol celibát považovaný za blud, ukazuje, že nešlo o pôvodnú prax cirkvi. Celibát bol v západnej cirkvi definitívne zavedený až na druhom Lateránskom koncile v roku 1139 zákazom ordinácie ženatých mužov. FRAZEE, CH. A. The Origins of Clerical Celibacy in the Western Church. In *Church History*. 1972, roč. 41, č. 2, s. 167.

²⁰⁸ NORTH, J. B. *Dejiny církve od Letnic k dnešku*. Praha : Návrat domů, 2001, s. 104.

²⁰⁹ RÍČAN, R., MOLNÁR, A. *12 století cirkevních dějin*. Praha : Kalich, 1989, s. 390. Predtým tiež nemal čelné postavenie nad celou cirkvou, ale len v zmysle už spomínaných koncilov.

²¹⁰ NORTH, J. B. *Dejiny církve od Letnic k dnešku*. Praha : Návrat domů, 2001, s. 203.

²¹¹ Pozri *Preambula k ústave našej miestnej cirkvi v Ústave Pravoslávne cirkvi v Českých krajinách a na Slovensku*.

6. EVANJELIKÁLNE KRESŤANSTVO NA SLOVENSKU

„Nevzdelanec môže získať z Biblie všetko nevyhnutné poznanie a ten najučenejší sa naučiť rozoznať svoju nevedomosť.“

Robert Boyle

V tejto kapitole si stručne všimneme tie registrované kresťanské cirkvi pôsobiace na našom území, ktoré možno rámcovo označiť za evanjelikálne. Ako uvádza Ján Liguš, pojmom „evanjelikalizmus“ nepredstavuje „*nejaký jednotný teologický systém, ale rôznorodosť duchovných prebudeneckých kresťanských prúdov, ktoré postupom času našli k sebe cesty a spoločné dôrazy. Napriek istým teologickým odlišnostiam cítia, že v podstatných veciach patria do jednej veľkej spoločnej rodiny, ktorú dnes tvorí viac ako 150 miliónov [niektoré súčasné odhady hovoria až o pol miliarde] kresťanov na celom svete.*“²⁴³ Popri rímskokatolíckej, gréckokatolíckej, pravoslávnej a luteránskej tradícii ide o ďalšiu relatívne rôznorodú kresťanskú tradíciu. Dá sa povedať, že väčšina evanjelikálnych denominácií vzišla z dedičstva švajčiarskej vetvy protestantskej reformácie.²⁴⁴ Liguš dodáva, že o evanjelikálnej teológii možno hovoriť ako o „*polyfónii rozličných duchovných prúdov odlišných cirkevných denominácií, ktoré sa spoločne odvolávajú na Bibliu a v podstatných dôrazoch sa cítia jednotní. Pre slovenský kontext to teda znamená, že evanjelikálna teológia sa týka tzv. malých cirkví, ktoré vzájomne spolupracujú: misijné, evanjelizačné, sociálne a majú spoločné teologické vzdelanie, ako je to v prípade Združenia evanjelikálnych cirkví na Slovensku, kde sa evanjelikálna teológia vyučuje na Univerzite Mateja Bela [...].*“²⁴⁵ Za znaky evanjelikalizmu možno považovať najmä tieto:

- zväčša ide o neskoršie protestantské cirkvi, t. j. nie o cirkvi, ktoré vznikajú priamo počas protestantskej reformácie 16. storočia (tzv. veľkej reformácie), ale až v nasledujúcich storočiach (výnimcočne tu však možno nájsť aj deno-

²⁴³ LIGUŠ, J. *Teologické systémy*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2010, s. 150.

²⁴⁴ Nie všetci evanjelíkali sú však kalvinistami. Naopak, väčšina z nich je arminiánska – t. j. odmieta náuku o predestinácii a zastáva vieru v slobodnú vôle. Aj arminianizmus sa však rodí v kalvínskej (švajčiarskej) vetve reformácie, a nie luteránskej (nemeckej). Luteránska a kalvínska tradícia používajú mierne odlišný teologický jazyk a ide o odlišné systémy a spôsoby teologického myslenia, akokoľvek blízke sú si v základných protestantských dôrazoch (ospravedlnenie na základe viery a spasenie z Božej milosti). Citeľné rozdiely sú aj v liturgii. Evanjelikálne kresťanstvo má, vyrastajúc z kalvínskych koreňov, typicky jednoduchú liturgiu (ako napokon uvádzame v ďalšom teste).

²⁴⁵ LIGUŠ, J. *Teologické systémy*. Banská Bystrica : Pedagogická fakulta UMB, 2010, s. 150.

- minácie, ktoré sú dokonca staršie než veľká reformácia) a bežne sa spájajú s nejakým prebudeneckým hnutím,
- obvykle sa zdôrazňuje osobné obrátenie a znovuzrodenie človeka,
 - z hľadiska náboženskej praxe ide často o jednoduchú liturgiu,
 - vyznáva sa tzv. vysoké mienenie o Písme, čo znamená, že evanjelikalizmus štandardne odmieta tzv. vyššiu biblickú kritiku, ktorej závery neraz vedú k spochybneniu autenticity či historickej hodnovernosti biblických kníh (takáto kritika je typická pre liberálnu teológiu); v evanjelikalizme však nutne nejde o vieru vo verbálnu inšpiráciu Písma (ktorá je typická pre kresťanský fundamentalizmus),²⁴⁶
 - kladie sa dôraz na aktívnu evanjelizáciu a misiu,
 - dochádza k zakladaniu paracirkevných organizácií, t. j. k spolupráci evanjelikálnych denominácií v rôznych oblastiach (misijnej, sociálnej, vzdelávacej atď.).

Za evanjelikálne denominácie možno spomedzi registrovaných cirkví u nás označiť (najmä) tieto: Bratskú jednota baptistov, Církev bratskú, Evanjelickú cirkev metodistickú, Apoštolskú cirkev, Kresťanské zbory a prípadne tiež Církev adventistov siedmeho dňa. Každú z nich v stručnosti popíšeme, a to tak z hľadiska jej historickej a teologickej charakteristiky, ako aj z cirkevnoprávneho hľadiska.

6.1 Bratská jednota baptistov

6.1.1 Stručná historická a teologická charakteristika

Názov denominácie odkazuje na **krst ponorením** na základe vyznania viery („*baptizó*“ je grécky termín pre ponorenie, pokrstenie). V Bratskej jednote baptistov sa teda nekrstí pokropením ani poliatím, ale ponorením (podľa biblického vzoru – Mk 1, 9 – 10; J 3, 23; Sk 8, 36 – 39; R 6, 3 – 4) a dôraz sa kladie na slobodné rozhodnutie krsteného (baptisti argumentujú, že i v tejto veci je zrejmý biblický vzor, keďže Biblia o krste detí mlčí a všetky v nej zaznamenané prípady krstu sa týkajú ľudí schopných osobného rozhodnutia).²⁴⁷ Baptisti teda

²⁴⁶ Tony Lane uvádza, že evanjelikálom nezostávalo nič iné, než sa viac či menej prispôsobiť modernému svetu, trvali však na tom, že toto prispôsobenie nemá viest' k deformácii biblickej zvesti (LANE, T. *Dějiny křesťanského myšlení*. Praha : Návrat domů, 1996, s. 209).

²⁴⁷ Napríklad v Sk 8, 12 sa výslovne uvádza, že sa dávali krstíť „muži i ženy“. Nespomínajú sa tu „deti“ ani „rodiny“. Krst na základe viery je vyjadrený aj v Sk 18, 8: „*No predstavený synagógy Krispus spolu s celým svojím domom uveril v Pána a mnohí Korint'ania, ktorí počúvali, uverili a dávali sa krstíť.*“ Krispov dom uveril. I Kornéliova domácnosť (Sk 10), na ktorú sa niekedy

odmietajú krst nemluvniat. Možno povedať, že tento rys je pomerne typický pre celý evanjelikálizmus a že väčšina evanjelikálov prevzala od baptistov ideu krstu ponorením na základe slobodného rozhodnutia a vyznania viery. Krst nemluvniat (a poliatím) je teda v evanjelikálizme menšinový.

História baptizmu siaha do 17. storočia na Britské ostrovy, kde sa v roku 1609 od puritánskeho spoločenstva oddelil John Smyth (1554 – 1612),²⁴⁸ ktorý viedol svoje zhromaždenie k praxi krstu na základe osobnej viery.²⁴⁹ Samotný obrad krstu ponorením sa objavuje o čosi neskôr v skupine tzv. partikulárnych baptistov (sám Smyth ešte prijal krst pomazaním na čelo). Ako uvádza Pavel Hanes, práve partikulári (dôslední) baptisti „*začali od r. 1641 praktizovať krst ponorením, ktorý neskôr prevzali všetky anglické baptistické skupiny*“.²⁵⁰ Za zmienku stojí, že v americkom prostredí patrí medzi významné historické postavy baptizmu Roger Williams (1603 – 1683), ktorý je známy ako priekopník boja za (úplnú) náboženskú slobodu. Bratská jednota baptistov pôsobiaca na Slovensku zdôrazňuje práve hodnotu slobody svedomia a význam odluky štátu a cirkvi. Okrem svojich britských koreňov sa čiastočne hlásí i k anabaptistickému (novokrstenecnému) hnutiu, ktoré vzniklo ešte v období protestantskej reformácie 16. storočia ako jej radikálne krídlo. Anabaptisti hlásali potrebu opäťovného krstu pre tých, čo boli pokrstení ako deti, teda potrebu krstu na základe osobného vyznania viery v Krista, čím sa dostali do ostrého konfliktu s katolíckou cirkvou i s hlavnými prúdmi protestantskej reformácie (luteránskym a zwingliánskym), ktoré vyznávali a praktizovali krst nemluvniat. „*V 16. storočí unikli pred prenasledovaním zo Švajčiarska cez Nemecko na južnú Moravu a od roku 1546 aj do Uhorska, na dnešné západné Slovensko. Tu zakladali ‚bratské dvory‘. Boli to komunity päťdesiatich až šesťdesiatich rodín. Sú známi pod menom Habáni. Ich počet dosahoval až päťdesiatisíc členov. Boli to prísne biblicky vedené spoločenstvá. Preto prežívali Božie požehnanie a dosahovali vysokú úroveň v remeslách a hospodárení.*

poukazuje ako na potenciálny príklad krstu nemluvniat či otrokov (t. j. ľudí, ktorí sa pre krst slobodne nerozhodnú, ale rozhodnutie je vykonané za nich na základe patriarchálneho princípu, t. j. hlavou domácnosti), je v Sk 10, 1 – 2 ešte pred pokrstením charakterizovaná takto: „*V Cézarei žil istý muž menom Kornélius, ktorý bol stotníkom kohorty nazývanej Italika. Bol zbožný a bohabojný, on aj celý jeho dom.*“ Ak bol teda Kornélius pokrstený s „*celým svojím domom*“, šlo o ľudí, ktorí mali vieri (boli „*bohabojní a zbožní*“).

²⁴⁸ Popri Johnovi Smythovi bol spoluakladateľom prvého zboru baptistov Thomas Helwys, ktorý bol napokon ešte klúčovejší pre formovanie súčasného baptizmu. Viaceré základné idey baptizmu (ako sú najmä náboženská sloboda, sloboda svedomia) pochádzajú od neho. Zo skupiny, ktorú viedol a ktorá sa v roku 1613 vrátila z Holandska do Londýna, sa sformoval prvý baptistický zbor v Anglicku.

²⁴⁹ BACKHOUSE, S. *Malé kompendium kresťanských dejín*. Praha : Knižní klub, 2012, s. 144.

²⁵⁰ HANES, P. *Dejiny kresťanstva*. Banská Bystrica : Združenie evanjelikálnych církví v SR, 2017, s. 302.

Po bitke na Bielej hore (1620) museli i Habáni opustiť Moravu a väčšina z nich prešla cez hranice do Uhorska, na Záhorie, kde pôsobili ešte vyše sto rokov, až do roku 1763. Historická kontinuita s anabaptistami bola pretrhnutá na vyše sto rokov. Na našom území začali vznikať prvé skupiny baptistov okolo roku 1875 ako výsledok misie nemeckých a pozdejšie amerických bratov.²⁵¹ Okrem toho sa Bratská jednota baptistov čiastočne hlási aj k odkazu Jednoty bratskej, ktorej posledným biskupom bol J. A. Komenský.²⁵² Tým sa jej korene pretínajú s Cirkvou bratskou, ktorej sa budeme venovať neskôr.

Z vieroučného hľadiska je pre Bratskú jednotu baptistov typická **absencia formálneho kréda**. Viaceré baptistické cirkvi vo svete však krédo majú. Samozrejme, Bratská jednota baptistov vyznáva základné všeobecné kresťanské doktríny, ako sú náuka o Trojici či náuka o večnom živote, rovnako ako základné protestantské dôrazy, akými sú náuka o ospravedlnení z viery, *Sola Scriptura* či náuka o všeobecnom kniezstve všetkých veriacich (t. j. odmietanie teologického rozdielu medzi klérom a laikmi), a, ako už bolo uvedené, kladie dôraz na krst ponorením na základe vyznania viery v Krista, no viaceré vieroučné otázky po necháva otvorené slobodnému hľadaniu jednotlivcov či zborov.

6.1.2 Organizačná štruktúra a základné dokumenty

Bratská jednota baptistov chápe pojem „cirkev“ ako *miestne spoločenstvo veriacich (zbor)*. Pod cirkvou teda nerozumie celonárodnú či celosvetovú organizáciu pozostávajúcu z viacerých zborov. Preto sa v jej názve nenachádza slovo *cirkev*, ale slovo *jednota* (t. j. vlastne *spoločenstvo cirkví – zborov*). Ako už bolo uvedené, vo svete existujú rôzne baptistické denominácie,²⁵³ nejde teda o jednu celosvetovú organizáciu (ako je to napr. v prípade rímskokatolíckej cirkvi). Baptistické denominácie sú len pomerne voľne spojené v tzv. Svetovej baptistickej aliancii. V rámci Európy možno poukázať na Európsku baptistickú federáciu, ktorá je vetvou tejto aliancie.

Najvyšším orgánom Bratskej jednoty baptistov je **Konferencia delegátov zborov**. Konferencia rozhoduje o prijatí zborov do jednoty či o vylúčení z nej, schvaľuje základné dokumenty jednoty, rozpočet a plní ďalšie dôležité úlohy. Konferencia volí **Radu Bratskej jednoty baptistov**, na ktorej čele stojí **predseda** (rada má, okrem toho, dvoch podpredsedov, ktorí spolu s predsedom tvoria predsedníctvo rady). Rada Bratskej jednoty baptistov je výkonným orgánom,

²⁵¹ Bratská jednota Baptistov v Slovenskej republike. *História Baptistov*. Dostupné na: <<https://www.baptist.sk/o-nas/historia-baptistov>>.

²⁵² Tamže.

²⁵³ Pričom je vhodné poznamenať, že nie všetky baptistické denominácie chápu pojem „cirkev“ týmto spôsobom. Niektoré pod cirkvou rozumejú aj spoločenstvo zborov na určitom území.

ktorý zabezpečuje realizáciu uznesení Konferencie delegátov zborov, reprezentuje jednotu navonok, spravuje majetok a plní ďalšie dôležité funkcie.²⁵⁴

Cirkevnosprávna organizácia Bratskej jednoty baptistov vychádza z **kongregačného modelu**, čo znamená, že každý zbor v nej sa riadi a spravuje sám. Zbory sú právnickými osobami. Okrem zborov má, samozrejme, právnu subjektivitu samotná jednota a majú ju tiež jednotlivé účelové zariadenia, ktoré jednota v Slovenskej republike zriadila. Za jednotu sú oprávnení konáť predsedá a podpredsedovia Rady Bratskej jednoty baptistov, prípadne ďalšie osoby určené Konferenciou delegátov zborov. Za zbor koná správca zboru a ďalšie osoby určené zborom. Za účelové zariadenie koná jeho riaditeľ alebo predsedá správnej rady.²⁵⁵

Duchovní (kazatelia) sú ordinovaní jednotou, t. j. pre celé územie Slovenskej republiky, a sú zamestnancami jednoty, vyberá si ich však miestny zbor. Sú platení 2/3 zo štátneho rozpočtu a 1/3 z vlastných zdrojov zboru (výška príspevku zboru môže byť vyššia, v dôsledku čoho je príspevok zo štátneho rozpočtu nižší). Víziou Bratskej jednoty baptistov je postupné úplné finančné osamostatnenie od štátu (v súlade s proklamovanou hodnotou odluky štátu a cirkvi). Táto denominácia zatiaľ neordinuje ženy a jej duchovními sú výlučne muži. Členstvo v denominácii vzniká na základe krstu a zaniká smrťou, rozhodnutím zboru alebo konferenciou delegátov zborov, prípadne na žiadosť dotyčného (vystúpením). Za členov jednoty sa považujú všetci členovia zborov združených do jednoty. V rámci sčítania obyvateľov z roku 2021 sa k tejto denominácii u nás prihlásilo okolo 3 800 osôb.

Základnými dokumentmi Bratskej jednoty baptistov sú **Ústava Bratskej jednoty baptistov** a **Organizačný poriadok**.²⁵⁶ Ústava Bratskej jednoty baptistov vytyčuje základný normatívny rámec v otázkach poslania jednoty, členstva v nej, orgánov a právnej subjektivity. Organizačný poriadok bližšie upravuje pôsobnosť jednotlivých orgánov jednoty a zriadenie a fungovanie rôznych odborov (napr. odboru mládeže, misijného odboru, odboru kazateľov) a komisií (napr. teologickej komisie, platovej komisie). Zbory môžu prijímať svoje **zborové poriadky**, ktoré upravia ich fungovanie. Denominácia nemá cirkevné súdy a cirkevnoprávna regulácia v nej je relatívne strohá (čo je, napokon, pomerne typické pre celý evanjelikálizmus).²⁵⁷

²⁵⁴ Ustanovenie § 5 a § 6 Ústavy Bratskej jednoty baptistov.

²⁵⁵ Ustanovenie § 9 Ústavy Bratskej jednoty baptistov.

²⁵⁶ Popri týchto dokumentoch sú významné aj volebný poriadok (ktorý určuje spôsob voľby jednotlivých orgánov) a rokovací poriadok.

²⁵⁷ Určitým spôsobom azda pripomína cirkevný súd tzv. kontrolno-rozhodcovská komisia.

7.4 Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku

Reformovaná cirkev predstavuje jednu z trinástich registrovaných církví a náboženských spoločností na území Slovenskej republiky. Pred súčasnou právnou úpravou bola táto cirkev známa aj pod názvami „Evanjelická cirkev helvétskeho vyznania“ a „Evanjelická reformovaná cirkev“.

7.4.1 Stručná história

Dejiny reformovanej cirkvi siahajú do turbulentného obdobia 16. storočia, ktoré navždy zmenilo tvár nielen Európy, ale aj sveta, keďže dovtedy dominantná katolícka cirkev definitívne stráca niekdajšie postavenie politického hráča, ktorý dokázal určovať chod európskych dejín. Vďaka nástupu reformácie sa v mnohých európskych štátach vytvárajú národné církvi osloboodené od centralizačných snáh Vatikánu. Nástup protestantských církví mal následne veľký význam pre šírenie myšlienok humanizmu, demokracie, ale aj kapitalizmu, čo vyplývalo z ich dôrazu na slobodu a decentralizovaný princíp s rešpektovaním národných osobitostí.

Vznik samotnej cirkvi má korene v učení Ulricha Zwingliho, ktorý začal svoje teologické postoje formovať prakticky súčasne s Martinom Lutherom, ktorého učenie je základom tzv. luteranizmu a v našich podmienkach pre ECAV. V prípade reformovanej cirkvi hovoríme o tzv. švajčiarskej reformácii, keďže práve vo Švajčiarsku sa toto učenie tešilo najväčšej podpore a odtiaľ sa postupne šírilo aj do ďalších krajín. Jej začiatky môžeme datovať už do roku 1519 v Zwingliho kázňach, v ktorých zdôrazňoval Božie prikázania a evanjelium v boji s poverčivostou.³⁷² Samozrejme, rovnako ako u Luthera, ani v prípade Zwingliho nešlo o náhle teologické precitnutie, ale o výsledok dlhorocného štúdia teológie so zameraním na Písma. V súlade s Lutherovým *sola Scriptura* aj Zwingli kázal už v ranom období svojho pôsobenia, že pre veriaceho je záväzné len to, čo je prikázané priamo v Písme.³⁷³ Ku kritike tejto praxe sa postupne pridala aj kritika ďalších aspektov cirkevného života, a to napríklad celibát a pôst.³⁷⁴

Kľúčovými boli verejné dišputy v rokoch 1523 – 1525, ktorých základom bolo vydanie 67 článkov z roku 1523 ako podklad pre dišputu Ulricha Zwingliho s generálnym vikárom z Kostnice v Zürichu. Hlavnými bodmi boli pôst a celibát.³⁷⁵ Výsledkom boli pomerne významné zmeny ako odstránenie omše,

³⁷² ŠOLTÉS, Š. *Dejiny kresťanské církve*. Praha : Kalich, 1990, s. 89 – 90.

³⁷³ HANES, P. *Dejiny kresťanstva*. 8. vyd. Banská Bystrica : TRIAN, 1998, s. 239.

³⁷⁴ BROMILEY, G. W. Huldrych Zwingli. In *Encyclopædia Britannica*. 2021. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/biography/Huldrych-Zwingli>>.

³⁷⁵ Pozri POTTER, R. *Zwingli*. Cambridge : Cambridge University Press, 2008, s. 74 – 125.

obrazov, organov aj cirkevného spevu z kostolov, potlačenie využívania organovej hudby, nahradenie omše jednoduchým spoločenstvom a, samozrejme, príprava textu Biblie v národnom jazyku, ktorá vyšla v roku 1529. Obzvlášť významné bolo rozhodnutie mestskej rady, ktorá sa na Zwingliho popud vzoprela cirkvi (tá sa, prirodzene, postavila proti vykonaným zmenám) a vydala rozhodnutie, „že se kazatelé mají řídit jedině slovem božím“.³⁷⁶

Významným krokom na zblíženie oboch vetiev reformácie, teda nemeckej reprezentovanej Martinom Lutherom a švajčiarskej pod vedením Ulricha Zwingliho, malo byť zorganizovanie kolokvia v Marburgu v roku 1529, ktorého cieľom bolo zblíženie oboch smerov a následný spoločný postup v presadzovaní reformačných myšlienok, a to obzvlášť vzhľadom na blížiaci sa snem v Augsburgu ohlásený na rok 1530. Napriek skutočnosti, že obaja teológovia sa zhodli na väčšine téz, kameňom úrazu sa stalo chápanie Večere Pánovej, konkrétnie otázka prítomnosti Krista v posvätených elementoch, chlebe a víne. Kým Zwingli dospel k symbolickému chápaniu prítomnosti Krista, Luther trval na doslovnom chápaní slov „*toto je moje telo*“ a „*toto je moja krv*“, teda telesnej prítomnosti Krista v chlebe a víne (toto odporovalo učeniu Husa, ktoré sa premietlo skôr vo švajčiarskom chápaní), čo spolu s vlastným pocitom významu oboch hlavných reformátorov spôsobilo nezmieriteľný rozdiel a následný rozchod oboch smerov.³⁷⁷

Práca Ulricha Zwingliho ovplyvnila ďalšie významné osobnosti reformácie, medzi nimi Jána Kalvína, ktorý sa priamo podieľal na vzniku reformovanej cirkvi. Ján Kalvín vypracoval pre cirkev jasné učenie, podľa ktorého ju aj riadil.³⁷⁸ Ako reformátor začal pôsobiť najskôr vo Francúzsku v Paríži, kde sa však jeho snahy nestretli s veľkou podporou a svoje pôsobenie musel náhle v roku 1533 ukončiť. Jeho cesta následne viedla do Bazileja, kde sa venoval štúdiu teológie a postupne si vyjasňoval aj vlastné teologické postoje, čoho výsledkom bolo napísanie predhovoru k francúzskemu prekladu Biblie, ako aj k práci na diele, ktoré sa skrátene nazýva Inštitúcie (*Institutio christiana religionis*) a predstavuje vyhlásenie protestantskej viery a ktorého posledné verzie boli vydané v rokoch 1559 a 1560.³⁷⁹ Vydanie v roku 1536 vyústilo do žiadosti, aby Kalvín pomohol s nastolením reformácie v Ženeve. Tu sa však tento ciel nedarilo naplniť a pre jeho striktné postoje bol v roku 1538 vyhnany.³⁸⁰ Po krátkom pôsobení

³⁷⁶ ŠOLTÉS, Š. *Dejiny kresťanské církve*. Praha : Kalich, 1990, s. 90.

³⁷⁷ MOLNÁR, A. *Na rozhraní veků. Cesty reformace*. Praha : Kalich, 2007, s. 163 – 169.

³⁷⁸ ŠOLTÉS, Š. *Dejiny kresťanské církve*. Praha : Kalich, 1990, s. 90.

³⁷⁹ BOUWSMA, W. J. John Calvin. In *Encyclopædia Britannica*. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/biography/John-Calvin>>.

³⁸⁰ Pozri MOLNÁR, A. *Na rozhraní veků. Cesty reformace*. Praha : Kalich, 2007, s. 237 – 242.

v Štrasburgu bol v roku 1541 opäť povolaný do Ženevy, kde sa reformácia nachádzala v ohrození a mesto následne zaviedlo cirkevný poriadok podľa Kalvínovho konceptu. V roku 1555 konečne získal v Ženeve prevahu.³⁸¹

Z hľadiska učenia kládol Ján Kalvín dôraz na Božiu zvrchovanosť, teda že všetko dianie vo svete je podriadené Božej vôli, prvotný hriech, ktorý spôsobuje skazenosť človeka, učenie o predestinácii, podľa ktorého si Boh zvolí tých, ktorí budú spasení, zatiaľ čo iní budú zatratení. Nikto však nevie, na ktorej strane sa nachádza. Obzvlášť významný bol dôraz na rovnosť ľudí a potrebu zvyšovať ich gramotnosť.³⁸² Cirkev bola pre neho spoločenstvom všetkých ľudí, ktorí spoločne veria v Boha a stretávajú sa pri počúvaní jeho slova a sviatostí, čo sa prejavilo aj na požiadavke zapojiť veriacich do správy cirkvi, a to prostredníctvom volieb, pričom zároveň zdôrazňoval potrebu nezávislosti cirkvi od svetskej moci.³⁸³

Pre samotnú reformovanú cirkev bolo významnou udalosťou vytvorenie Helvétskeho vyznania ako dokumentu zjednocujúceho švajčiarsku reformáciu. Prvý vyšiel v roku 1536 v Bazileji a vytvoril ho Heinrich Bullinger. Predstavovalo prvé reformované vyznanie viery národnej autority. V roku 1562 zostavil Bullinger rozsiahlejšie teologické dielo obsahujúce 30 článkov s obsahom viery reformovanej cirkvi, ktoré je známe pod názvom Druhé helvétske vyznanie vydané v roku 1566 ako oficiálne vyznanie švajčiarskych kantónov. Uznané bolo aj prívržencami reformovanej cirkvi v Škótsku, vo Francúzsku, v Poľsku a Uhorsku.³⁸⁴

Ďalším dokumentom, ktorý tvorí základ reformovanej viery, je vyznanie v podobe Heidelbergského katechizmu, ktoré bolo napísané v roku 1562 a následne vydané v roku 1563. Pôvodne vzniklo na podnet kurfirsta Fridricha III. Zbožného,³⁸⁵ ktorý sa jeho prostredníctvom opäť snažil o zmierenie dvoch hlavných prúdov reformácie, teda nemeckej a švajčiarskej, no neúspešne.

Etablovanie reformovanej cirkvi od obdobia vzniku až po jej uznanie štátom bolo pomerne turbulentné, a to aj následkom konfliktov s luteranizmom, ktorý krátko po vzniku získal na našom území značnú prevahu, a to nielen medzi poddanými, ale aj medzi šľachticmi, z ktorých najvýznamnejším bol palatín Juraj Thurzo. Kalvinizmus sa šíril skôr skryte aj z toho dôvodu, že neboli povolený tak

³⁸¹ HANES, P. *Dejiny kresťanstva*. 8. vyd. Banská Bystrica : TRIAN, 1998, s. 245 – 246.

³⁸² URUBSHUROV, V. K. *Introducing World Religions*. Online : JBE Online Books, 2008, s. 170.

³⁸³ ŠOLTÉS, Š. *Dejiny kresťanské církve*. Praha : Kalich, 1990, s. 91.

³⁸⁴ AUGUSTYN, A. a kol. *Helvetic Confession*. In *Encyclopædia Britannica*. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/topic/Helvetic-Confession>>.

³⁸⁵ AUGUSTYN, A. a kol. *Heidelberg Cathechism*. In *Encyclopædia Britannica*. Dostupné na: <<https://www.britannica.com/topic/Heidelberg-Catechism>>. Kurfirst bolo označenie nemeského šľachtica (princa), ktorý bol vždy jedným „*zo siedmich svetských a duchovných kniežat oprávnený voliť cisára, držiteľ ríšskeho arcíúradu*“. Slovník cudzích slov. *Kurfirst*. Dostupné na: <<http://slovnikcudzichslov.sk/slovo/kurfirst>>.

ako luteranizmu, a za kráľa Maximiliána bol dokonca priamo zakázaný. V tomto smere bol významný snem v Bratislave v roku 1566, ktorý hovoril už len o pre-nasledovaní anabaptistov.³⁸⁶ V dôsledku nátlaku šľachticov na kráľovský dvor si luteranizmus dokázal vybojovať aspoň čiastočnú toleranciu. Trenice nastali, keď začali prívrženci švajčiarskeho smeru svoje učenie skrytošíriť za luteranizmus (táto snaha sa označuje ako kryptokalvinizmus), voči čomu sa zdvihol pomerne silný odpor a o odstránenie takejto praxe sa prirodzene intenzívne snažili aj predstaviteľia luteranizmu.³⁸⁷ Kryptoklavinisti „*navonok zostávali v evanjelických zboroch, vykonávali si svoje povinnosti, ale skryte uznávali Kalvínovu učenie*“.³⁸⁸ Reformovaná viera alebo kalvinizmus sa uchytili najmä u našich južných susedov, teda v prostredí maďarského etnika, čo sa dodnes prejavuje v charaktere cirkvi.

Už v roku 1567 (rok po sneme v Bratislave) sa konala Prvá krajinská synoda v Debrecíne v bývalom Uhorsku, na ktorej sa reformovaná cirkev konštituovala a jednoznačne sa prihlásila k švajčiarskemu prúdu reformácie reprezentovanej Jánom Kalvínom. Synoda určila za základ viery reformovaného prúdu Písmo sväté a dve konfesie, ktorými boli Heidelbergský katechizmus a Druhé helvétske vyznanie.³⁸⁹

Pre dejiny Reformovanej cirkvi je významné najmä obdobie po vzniku prvej Československej republiky, teda po Trianonskej zmluve, keď vytvorila tri dištrikty a mala 492 cirkevných zborov s viac ako 220 000 členmi. Rovnako zriadila v roku 1925 Teologický seminár v Lučenci a prevádzkovala Reformovaný učiteľský ústav v Komárne. Napriek tomu jej zákony do roku 1938 nezískali uznanie zo strany štátu.

Po druhej svetovej vojne sa začala v cirkvi implementácia štatútov, ktorých cieľom bola implementácia protimadarských opatrení, čo korešpondovalo aj s odsunom maďarského obyvateľstva zo slovenského územia. Nástup komunizmu činnosť cirkvi v mnohých ohľadoch ochromil, tak ako aj v prípade iných cirkví.³⁹⁰

³⁸⁶ HAJDUK, A. Ďalšie podoby reformácie. In KLÁTIK, M. (ed.) *Postavy a udalosti doby Žilinskej synody*. Liptovský sv. Mikuláš : Tranoscius, 2010, s. 26 – 27.

³⁸⁷ Pozri VESELÝ, D. *Dejiny kresťanstva a reformácie na Slovensku*. Liptovský sv. Mikuláš : Tranoscius, 2004.

³⁸⁸ HAJDUK, A. Ďalšie podoby reformácie. In KLÁTIK, M. (ed.) *Postavy a udalosti doby Žilinskej synody*. Liptovský sv. Mikuláš : Tranoscius, 2010, s. 27.

³⁸⁹ STANČEK, L. *Cirkvi na Slovensku a ekumenizmus*. Spišská Kapitula – Spišské Podhradie : Kňazský seminára biskupa Jána Vojtaššáka, 2002, s. 171.

³⁹⁰ Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku. *Stručná história Reformovanej kresťanskej cirkvi na Slovensku*. Dostupné na: <<http://reformata.sk/mutat//602/>>.